

ГОД. XXI.

ПОЗОРИШТЕ.

БРОЈ 21.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

Издави за време бављења позоришне дружине у Н. Саду свагда о дану сваке представе, иначе сваког месеца по један пут на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 новч. месечно. —

ГРАЂА ЗА ИСТОРИЈУ СРПСКОГ НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА.

Од ЈОВАНА ЂОРЂЕВИЋА.

(Наставак).

Од октобра 1868. ступа народно позориште у нову фазу. Од једнога постају два и оба имају своју засебну историју.

Дотадашња новосадска позоришна дружина преполовила се. У Београд су прешли: *Лаза Поповић, Алекса Савић, Димитрије Коларовић, Никола Рашић, Марко Станишић, Ђорђе Пелеш, Младен Бошњакковић*, од мушких, а *Милка Гриурова, Марија Поповићка* (пређе Аделсхајмова), *Љубица Коларовићка* и *Милева Рашићка*, од женских чланова. Ови су чланови послужили као кристалizaciona тачка при оснивању нове, београдске позоришне дружине.

Толики исти број чланова остао је у Новоме Саду, као наставак старе, новосадске позоришне дружине. Остали су од мушких: *Лаза Телечки, Димитрије Ружић, Паја Маринковић, Никола Зорић, Никола Недељковић, Јован Путић, Аксентије Максимовић*; а од женских: *Драгиња Ружићка, Софија Максимовићка, Јелена Маринковићка* и *Марија Недељковићка*.

*

Пре него што бих говорио и о једном и о другом нашем позоришту, нека ми буде допуштено, да коју рекнем о себи самом.

Мој рад око народнога позоришта оцењиван је двојако. Док су ме једни називали *творцем* народнога позоришта, дотле су ми врло многи мој прелазак у Београд пребацивали као *издајство*. Држим да нисам ни ону хвалу, ни ову осуду заслужио.

Оно прво већ за то не, што их је било, који су и пре мене, и са мном заједно, а и после мене на томе делу радили. Драматски

писци, глумци, одборници, повереници у толиким нашим местима, приложници, добротвори, једном речју *цео народ* био је *прави творац* народнога позоришта. Ми појединци били смо само скромни радници на тој општој згради, неки с већим, а неки с мањим бројем радних дана.

Ја ствар саму нисам *почео*, само сам је у згодном тренутку од другог *прихватио*, као што су је и други од мене прихватили. Само ваља приметити, да је *онда* много лакше било и почети и прихватити, него што је то било *после* и него што је то *сад*.

Да рекнем што и о *убору*.

Искрено исповедам, да онда, кад сам позоришну ствар године 1861. прихватио, нисам ни из далека слутио, да ће се то тако дуго отегнути. Моја је жеља и намера била, да ствар позоришну изведем на добар и сигуран пут, па да се одмах вратим своме пређашњем омиљеном позиву, *школи* и *науци*. Али то није ишло тако лако, као што сам се испрва надао. Док је година за годином пролазила, позориште је падало из једне кризе у другу, и ја у непрестаној борби за угрожени опстанак позоришта никако се не могах отрести позоришних брига, које су ме као Несова хаљина једнако жегле и мучиле!

У осталом док се ствар *мене самог* типала, трпељиво сам подносио све незгоде и све непријатности мога положаја. Али смрт мога оца у пролеће 1866. громко ме стане опомињати на дужност, коју дотле нисам вршио, бар не у оној мери, у којој бих је вршио, да сам био слободан од бриге, коју сам пре пет година на себе натоварио. После очеве смрти

остале су у кући две неудате сестре и три моја мала нећака, три сирочета без оца и мајке и без игде ичега. О њима је сад требало *непосредну* бригу водити. Отада је настала у мени тешка борба између две супротне дужности, борба, коју *нисам могао* друкчије решити, него како сам је и решио. Једна ми се

сестра уда после годину дана, а другу са оно троје сирочади доведем са собом у Београд, где сам сестру удао, а сва три нећака, који су сад већ одрасли људи, онако како сам знао и могао, на пут извео. Нека се слободно каменом баца на ме, ко би у сличном случају друкчије радио!

(Наставиће се.)

Л И С Т И Ц И.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

„Нора“. Позоришна игра у 3 чина, написао Хенрик Ибсен, с пишчевом дозволом превео Милан Шевић-Максимовић, приказана 1. фебруара 1896.)

Борба генијалног Норвежанина против неприродног конвенционализма у човечанском друштву, како он ту борбу води у целом низу драмских комада, одавно је већ свратила пажњу образованог света на тога оригиналног писца и његов реформаторски рад. Први плодови његове музе прошли су неопазиве у заборав, али када је г. 1862. написао драму: „Kjaerlighedens Komædie“, „Комедија љубави“, којом је отпочео свој реформаторски посао у драмском облику, диже се против њега цела бура огорчења и он мораде г. 1864. оставити своју отаџбину Норвешку, те се даде на пут у Рим и касније у Немачку, настављајући свој реформаторски посао у целом низу драма и комедија, где у сваком поједином комаду решава и на свој начин образлаже по један друштвени или психолошки проблем, имајући на уму увек само једну цел, борбу на живот и смрт против лицемерства, хипокризије и конвенционализма друштва, којима се човечанство све више удаљује од природе, те лута у неком сонамбулизму неприродности, који га пречи, да никако не може у правом смислу речи напредовати и усавршавати се.

Тако у комаду „Ступови друштва“ (г. 1877.) жигосе празнину и лицемерство друштва, у комаду „Folkefiende“. „Народни непријатељ“ пародише тако звано јавно мишљење, а у комаду „Sjengangare“, познатом под немачким насловом „Gespenster“ у страшној слици износи слику модернога брака, те илуструје мишљење, да грехе родитеља испаштају деца. Патологија на-

слеђа болести и склоности, што прелазе од родитеља на децу и потомке, постаје мало по мало болесном маротом у драмама великога Норвежанина, те човеку нехотице пада на памет, како је чувени француски лекар Шарко, једном, читајући дело Лава Толстога о ужасним последицама алкохола и никотина, изјавио, да ништа није опасније, него кад се извесна хипотеза натезе до крајних граница могућности.

Један од најпопуларнијих Ибсенових комада без сумње је „Et Dukkehjem“ (г. 1879.), који је г. 1879. преведен на немачки под насловом: „Нора“, те је тај наслов придржан и у српском преводу. У том комаду жигосе се недостатно и настрано васпитање жене и њезин недостојни друштвени положај.

Роберт Хелмер (г. Спасић) постаде од нижег чиновника управитељем деоничког новчаног друштва и живи већ осам година као што се чини сретан и задовољан у браку са женом Нором (гђа М. Марковићка), која му је родила троје здраве деце. Хелмер поступа са Нором као са лутком, нарочито мисли да није доста штедљива, али ипак јој све по вољи чини. Али јадну Нору мучи велика тајна. Док је још њезин муж био мали чиновник, снађе га опасна болест и био би погинуо, да Нора није нашла своту новаца, да јој муж узмогне наћи у купкама лека и оздрављења. Она то тако удеси, да јој муж мисли, е је она тај новац добила од свог оца, али она га је у истину позајмила, од пропалог адвоката Гинтера (г. Душановић), те мало по мало сама на себи штедећи тај дуг отплаћује. Него она је нехотице услед непознавања закона и лакомисленог васпитања починила крупну погрешку: потписала је на дотичној облигацији име свога оца, као јамца, нехотећи га у његовој тешкој болести теретити још и том

бригом, када је она намерна и онако да све то лепо отплати, да нико о том ништа не дозна. Али Гинтер је ради фалзификата изгубио положај и добар глас, те сада хоће да се рехабилитује, тако да буде наменен у писарници код Хелмера, што би имао бити само почетак нове каријери. Ту се обраћа на Нору, која се суштеже да се за њега заузме ради свога дужничкога одношаја према њему и још више ради свога мужа, кому би тај човек могао постати, као некадањи школски друг, несносан, а највише зато, јер то место у писарници њенога мужа тражи њена обудовљена пријатељица госпођа Линден (гђца Ј. Весићева), којој је то место и обећано. Гинтер прети Нори, да ће изнети на јавност њезин фалзификат, те јој цинички износи пред очи ужасне последице њенога лакомисленог чина, ако се за њ дозна.

Нори не пође за руком, да код свога мужа испослуже место за Гинтера, и овај писмено саопшти њеному мужу, о чем се ради. Ну још прије, него ли муж то писмо прими, пријатељица Норина, Христина Линден, стара љубав Гинтерова, наговори Гинтера, да поправи што је у писму на Хелмера учинио, а она да ће бити његова, те као добра мати бринути му се за децу. Гинтер је сав блажен, али како не може иначе поправити последице свога писма, враћа облигацију Норину Хелмеру, те тако њему и Нори скида терет страха са срца. Ну још прије прочита Хелмер његово прво писмо, те настаде међу њиме и Нором страшна сцена, у којој Нори буде јасно, да је требало овакове једне прилике, па да се увиди, да је жена ропкиња мужу, не смејући имати ни воље, ни своје мисли, те да му је жена само дотле мила друга, док није на путу његовој себичности и слави, а напушта је чим и нехотице посрне, макар из незнања и превелике љубави прена њему. Долази друго писмо Гинтерово, у ком враћа облигацију са фалзификованим потписом. Хелмер све опрашта Нори и хоће да од сада сасвим сретно живе. Али Норина одлука је готова, она разлаже мужу, да сада увиђа, како је њезин положај у осмогодишњем брачном животу био неприродан, да је била сматрана лутком, да су они у истину били једно другому страни људи и по срцу и по васпитању, да она не може више у његовој кући остати, јер јој је он једним махом отворио очи и постао стран човек. Узалуд молбе Хелме-

рове, узалуд и позив на децу, Нора остаје код своје одлуке, враћа му прстен и изјављује, да ће сама исправити недостатке свога васпитања, када то нису учинили ни њен отац ни њен муж. Још те ноћи оставља она Хелмера.

У истину чудан свршетак; али такав свршетак је логична последица филозофске хипотезе о недостојности постојања брачне везе у овако неприродном положају брачних другова, коју је Ибсен имао у првом реду на уму, не бринући се о практичној и реалној невероватности таква свршетка своје драме. Ну он ипак није хтео, да свршетак и у драмском погледу буде посве изненадан, јер нас је на то приправио, нацртав нам енергију и понос Норина карактера, и њену одлучност у одлучном моменту, која се очитује сваком згодом и кроз њен несташлук. Одлука, да остави мужа, расте у њој постепено, од када је чула теорију свога мужа, да мати са грехом на души трује крв и душу деце, а последња капља у пехар њене одлуке је пала, када муж њену одлуку у почетку сматра пустом игром речи, коју је примила у наслеђе од свог оца.

Узев на ум овај психолошки развој одлуке Норине, постаће нам њен одлазак и небзир на децу јаснији и вероватнији.

Једно лице у тој драми је прилично сувишно и неразумљиво, а то је Др. Ранк (г. Васиљевић), ушлетен у течај радње очевидно зато, да игра улогу ретардирања, како не би комад, у ком је и онако премало радње, а тим више психолошке теорије, пребрзо и премонотоно свршио свој ток од почетка до краја.

Игра наших глумаца била је управо дивна. Карактер Норин у несташним и енергичним часовима протумачила је гђа Марковићка вештином и разумевањем праве уметнице, и само тој интерпретацији може се успех тога комада на нашој позорници у првом реду приписати. Г. Спасић био је отмен и мисаон интерпретатор улоге Хелмерове, а управо тако су били на свом месту и г. Душановић, гђица Ј. Весићева и г. Васиљевић и остали носиоци споредних улога. Само кућа, у партеру, бијаше прилично празна, а Ибсен ипак више пажње заслужује.

Ј. Хр.

Издаје управа срп. нар. позоришта.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ

26. Представа. **У ДУНЂЕРСКОМ ПОЗОРИШТУ.** У претплати 14.

У Новоме Саду, у четвртак 8. (20.) фебруара 1896.

ПО ДРУГИ ПУТ:

ПОЗОРИШНО ДЕЛО.

Првом наградом награђена шалива игра у 5 чинова, написала Е. Хенлејева, превео Сава Петровић. — Редитељ: Лукић.

ОСОБЕ:

Кун, трговински саветник	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Тодосић.
Саветниковица Кунова, жена му	—	—	—	—	—	—	—	—	—	М. Тодосићка.
Марија,	} његове кћере	—	—	—	—	—	—	—	—	С. Бакаловићка.
Хедвига,		—	—	—	—	—	—	—	—	М. Марковићка.
Ханс Валдау	—	—	—	—	—	—	—	—	—	М. Стојковић.
Барон Ротек, ађутанат принца Леополда	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Добриновић.
Тајни саветник Гебен, управитељ дворског позоришта	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Душановић.
Леонрот, први редитељ	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Васиљевић.
Штробергер, новинар	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Бакаловић.
Јосиф, слуга у кући трговинског саветника Куна	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Стефановић.
Писмоноша	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Поповић.

Свирачки збор 70. пешачке пуковније свираће ове комаде: 1. Увод у оперету: „Једна ноћ у Млеткама“, од Штрауса. — 2. „Потајна љубав.“ Гавота од Рена. — 3. „Не заборави ме,“ од Ф. Супеа. — 4. „Süsse Geständnisse“, од Костелецког. — 5. „Marine Liebchen.“ Валцер, од Христијанија.

У петак 9. (21.) фебруара с новом поделом улога први пут: „Роман сиромашног младића.“ Позоришна игра у 5 чинова, написао Октав Феље, превео Светозар Савковић,

Улазнице могу се добити у књижари браће М. Поповића од 9—12 пре подне, од 3—5 после подне и после на каси.

Болују: Д. Васиљевићка, М. Николић, Т. Илић.

Почетак тачно у 7¹/₂, свршетак у 10¹/₄ сахата.